

**Комунальний заклад вищої освіти
«Дніпровська академія музики» Дніпропетровської обласної ради»**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор ВСП «Фаховий музичний
коледж» КЗВО «Дніпровська
академія музики» ДОР»

Олена ПОТОЦЬКА
«29» серпня 2025 року

**СИЛАБУС
ВИБІРКОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ПОЛІФОНІЯ»**

Освітньо-професійний ступінь – Фаховий молодший бакалавр
Галузь знань – В Культура, мистецтво та гуманітарні науки
Спеціальність – В5 Музичне мистецтво
Освітньо-професійна програма – «Музичне мистецтво»

**Д н і п р о
2 0 2 5**

АНОТАЦІЯ КУРСУ

Навчальна дисципліна «Поліфонія» є важливим компонентом циклу загальних історико-теоретичних дисциплін коледжу. Цей курс – початковий, і в тому його специфіка. З одного боку, він повинен надати уяву про головні засоби поліфонії без всебічного їх розгляду. З іншого боку для здобувачів освіти, що обмежують свою музичну освіту навчанням у фаховому музичному коледжі, курс – єдине зіткнення з поліфонією як навчальною дисципліною, і тому він повинен бути достатньо повним. Тому вибір матеріалу, методика викладання, структура курсу продиктовані його специфікою та статусом вибіркової дисципліни. Заняття «Поліфонією» повинні мати практичну орієнтацію, яка, безсумнівно, обґрунтована: професійне знання матеріалу можливо тільки крізь його практичне засвоєння. Обов'язковою частиною курсу є поліфонічний аналіз, на який орієнтовно теоретичний розділ курсу. Уміння аналізувати музичний твір виховує власні пізнавальні можливості мислення формує потяг до наукового відкриття.

КОМПЕТЕНТНОСТІ

Інтегральна компетентність (ІК)

ІК Здатність вирішувати типові спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері музичного мистецтва або у процесі навчання, що вимагає застосування системи інтегрованих художньо-естетичних знань з теорії, історії музики, історії мистецтва, музичного виконавства та педагогіки, та може характеризуватися певною невизначеністю умов; нести відповідальність за результати своєї діяльності; здійснювати контроль інших осіб у визначених ситуаціях.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК 5 Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 6 Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 8 Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

Спеціальні компетентності (СК):

СК 3 Здатність відтворювати художньо-образний зміст музичного твору у виконавській діяльності.

СК 4 Здатність використовувати спеціалізовані знання з теорії, історії та методології музичного мистецтва.

СК 5 Здатність демонструвати професійні навички та уміння в музично-теоретичній / виконавській / педагогічній / організаційно-творчій діяльності.

СК 8 Здатність оперувати професійною термінологією.

СК 14 Здатність до професійної самореалізації.

ТРИВАЛІСТЬ КУРСУ

Для здобувачів, що навчаються на основі базової середньої освіти, кількість кредитів ЄКТС – 4, загальна кількість годин – 120, з них практичних – 66, самостійних – 54. Для здобувачів, що навчаються на основі повної загальної середньої освіти, кількість кредитів ЄКТС – 4, загальна кількість годин – 120, з них практичних – 66, самостійних – 54.

МЕТОЮ викладання навчальної дисципліни «поліфонія» є засвоєння здобувачами освіти головних положень дисципліни, оволодіння основними формами роботи.

В курсі дисципліни «Поліфонія» пріоритетними є розвиток інтелектуальних, креативних функцій здобувачів освіти, виховання власних пізнавальних можливостей, формування навичок наукової роботи; розвиток музичного смаку; відчуття природного руху голосів; розуміння основних закономірностей багатоголосся; вивчення основ теорії поліфонії. Після закінчення курсу здобувач освіти повинен володіти термінологією курсу поліфонії, його понятійно-категоріальним апаратом (контрапункт, складний контрапункт, вертикальний та горизонтально-рухомий контрапункт, імітація, канон, поліфонічні форми); Аналізувати поліфонічні музичні твори строгого та вільного стилю (жанровий, композиційний аналіз).

ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ ЗА НАВЧАЛЬНОЮ ДИСЦИПЛІНОЮ.

РН 5. Застосовувати аналіз та синтез для розв'язання інтерпретаційних завдань, абстрактно і творчо мислити.

РН 6. Визначати зміст, форму, жанрово-стильові особливості музичного твору як на слух, так і при вивченні нотного тексту.

РН 9. Оперувати традиційними й сучасними знаннями в контексті освітньої виконавської/музично-теоретичної/педагогічної/організаційно-творчої діяльності (відповідно до освітньо-професійної програми).

РН 13. Використовувати професійну термінологію під час виконання творчих та навчальних завдань.

РН 17. Презентувати результати власної мистецької діяльності з метою забезпечення особистісної конкурентоспроможності на ринку праці.

МІСЦЕ ДИСЦИПЛІНИ В СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНІЙ ПОСЛІДОВНОСТІ

Дисципліна «Поліфонія» вивчається на останньому курсі коледжу та є вибіркоvim навчальним компонентом. Для їх розуміння та набуття практичного досвіду необхідні знання, отримані в курсах теорії та історії музики, аналізу музичних творів та вибірових освітніх компонентів («Фортепіано», «Спеціалізоване фортепіано», «Основи композиції» тощо).

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ

Дисципліна «Поліфонія» реалізується у вигляді практичних аудиторних занять та самостійної роботи. Протягом періоду вивчення застосовується наступні форми роботи: створення одноголосних поліфонічних мелодій, контрапунктів до даних та створених мелодій, імітацій та канонів, контрапунктичних з'єднань, варіацій на витриманий бас, перетворення поліфонічної теми, аналіз творів суворого та вільного стилю.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Метод групового навчання; «мозковий штурм»; пояснювально-пошуковий метод; опрацювання дискусійних питань; метод жанрово-стильового аналізу; проблемно-евристичний метод; репродуктивний.

ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Мелодія

У темі розглядається характеристика мелодії у строгому стилі, а саме:

- 1) ладофункціональна основа мелодії;
- 2) ладогармонічні закономірності одноголосся;
- 3) інтервальний склад мелодії;
- 4) звуковисотна лінія мелодії;
- 5) роль метру і ритму в утворенні контрасту мелодій, які утворюють поліфонічне ціле;
- 6) синкопа, паузи, їх роль та використання;
- 7) прихована поліфонія в одноголоссі;
- 8) тема – образно-індивідуальна, характерна структурно-завершена мелодія; однорідні та контрастні теми;
- 9) правила створення мелодій строгого стилю.

Тема 2. Двоголосний простий контрапункт

В темі розглядаються гармонічні умови поліфонічного двоголосся; взаємовідношення між «горизонталлю» та «вертикаллю». Визначення контрапункту. Принципи контрапунктування (неспівпадання вступів, кульмінацій, цезур, каденцій). Класифікація інтервалів. Приготування та розв'язання дисонансів. Обмеження у використанні досконалих консонансів. Простий контрапункт у двоголоссі.

Тема 3. Складний контрапункт у двоголоссі. Вертикально-рухомий контрапункт

У темі розглядається визначення та загальна характеристика складного контрапункту. Різновиди складного контрапункту. Вертикально-рухомий контрапункт: початкове і похідне з'єднання, прямі та протилежні перестановки. Горизонтально-рухомий контрапункт як результат перестановок незмінних голосів у горизонталі, контрапункт, який допускає перетворення; його особливості та різновиди.

Тема 4. Прийоми поліфонічного викладу і розвитку: двоголосна імітація

У темі розглядається імітаційна поліфонія як один із найважливіших етапів розвитку музичної культури, загальна характеристика цього етапу. Видатні композитори-поліфоністи. Переважаючі жанри їхньої творчості. Виникнення імітаційно-поліфонічних музичних форм. Визначення способів перетворення поліфонічної теми (збільшення, зменшення, обернення, «ракоходний» рух, прямий рух). Імітаційна поліфонія. Складові елементи імітації (тема, відповідь, протискладення).

Тема 5. Канони та їхні різновиди

У темі розглядається визначення канонічної імітації, її відмінність від простої імітації. Розділи канону. Канони (кінцеві та нескінченних), їх різновиди. Складний контрапункт у канонах. Канонічні секвенції. Застосування, значення, виразові можливості канону. Багатоголосні канони, область їх застосування. Особливі мелодичні звороти - предйом та камбіата.

Тема 6. Триголосся. Складний контрапункт у триголоссі. Імітації та канон

У темі розглядаються: триголосся як сукупність трьох пар голосів. Коригування правил двоголосного контрапункту. Самостійні співзвуччя, умови їх застосування та значення в розвитку мелодичних ліній. Перехрещення голосів. Прохідні, допоміжні дисонанси і третій голос. Правила затримання, подвійні затримання, поєднання різних форм розв'язання. Роль павзування голосів перед їх вступом; способи включення і виключення голосів.

Тема 7. Прості поліфонічні форми

У темі розглядається поліфонічний період, його характерні риси, особливості структури, засоби розвитку. Застосування. Поліфонічна розвинена двочастинна форма. Два основних типи форми: на різнотемно-поліфонічному матеріалі та імітаційно-поліфонічному матеріалі. Характеристика частин. Проста і канонічна імітація – основний композиційний принцип форми. Роль кульмінації. Застосування. Визначення тричастинної поліфонічної форми. Розробковий або контрастний принцип розвитку. Характеристика частин.

Тема 8. Вільне письмо. Контрапунктичні норми вільного стилю. Вертикально-рухомий контрапункт у вільному стилі.

У темі розглядається вільний стиль як художньо-історичне явище, як навчальний розділ. Умови виконання письмових робіт (мажор і мінор, вживані розміри і тривалості, фактура). Контрапунктичні норми вільного стилю. Мелодія вільного письма. Двоголосся і триголосся у вільному стилі. Вертикально-рухомий контрапункт у вільному стилі. Умови написання початкового з'єднання у зв'язку з особливостями використання дисонансів у вільному стилі.

Тема 9. Фуга

У темі розглядається загальна характеристика фуги як форми музики, побудованої на багаторазовому проведенні мелодичної теми в усіх голосах.

Художні можливості форми фуги. Розвиток одного образу як типове явище для фуг XVII-XVIII століття і розширення виразових можливостей фуги у XIX-XX ст. Фуги Й. С. Баха – провідний жанр у творчості композитора. Жанрові джерела та особливості змісту і тематизму бахівських фуг. Питання співвідношення поліфонії та гармонії у фугах Баха. Наступний розвиток фуги у творчості віденських класиків; новизна трактування фуги композиторами XIX-XX століття. Застосування і значення фуги.

Тема 10. Основні композиційні елементи фуги

У темі розглядається тема фуги, її значення у формі. Каденція. Теми контрастні та однорідні. Будова. Ладотональна характеристика. Приховане голосоведення. Кадета, причина її запровадження. Можливі зміни теми в наступних проведеннях. Протискладення, його відношення до теми. Протискладення як мелодичне продовження і розвиток теми. Співвідношення теми і протискладення в їх одночасному проведенні. Утримане і неутримане протискладення. Застосування вертикально-рухомого контрапункту. Інтермедії, їх будова. Тематичний зміст. Гармонічний план. Розміщення інтермедій.

Тема 11. Різновиди форми фуги

Типові ознаки об'єднання та розмежування частин у фузі. Характерні ознаки закінчення експозиції та початку середньої частини, закінчення розвиваючої і початок заключної (репризної) частини. Тричастинна і двочастинна форми фуги, різновиди: рондоподібна fuga, з рисами сонатності, змішані за типом форми. Однотональні фути. Двоголосні, чотириголосні, п'ятиголосні фути. Подвійні та потрійні фути, їх тематичний зміст і особливості композиції. Фути з сумісною (спільною) та розділеною експозиціями.

Тема 12. Старовинні поліфонічні форми

Інвенція (знахідка, винахід) – невелика дво- або триголосна п'єса, найчастіше імітаційного складу. Виникнення назви. Типові форми. Характерні тональні плани. Застосування інвенцій у творчості Й. С. Баха та в музиці композиторів XX століття.

Фугета – невелика fuga, проста за змістом та композиційними засобами. Застосування: фугета як частина циклу, форма частини іншого твору та самостійного твору.

Хоральні обробки. У широкому розумінні – обробка або переробка хоралу: основні жанри професійної музики X-XVII ст. У вузькому розумінні – жанр органної музики, в основі якого лежить протестантський хорал. Три основні типи хоральних обробок.

Прелюдія – невелика інструментальна п'єса, початково як імпровізаційний вступ до основної п'єси, найчастіше фути. Різноманітність будови. Типові форми.

Тема 13. Інші поліфонічні форми

Ричеркар – жанр інструментальної музики (XVI ст.). Поліфонічний ричеркар – однотемна імітаційна форма, яка підготувала форму фути.

Канцона (пісня) – початково вид ліричної поезії трубадурів Провансу (XII-XIII ст.). Поліфонічна канцона близька до фуги. За формою аналогічна ричеркару. Поєднання рис різних форм.

Токата (дотик) – спочатку віртуозна інструментальна п'єса, рід імпровізаційної прелюдії. У другій половині XVII ст. – самостійна концертна п'єса.

Фугато (подібно до фуги) – розділ музичної форми, з поступовим вступом голосів. Виразові можливості фугато.

Тема 14. Поліфонічні варіації

У темі розглядаються поліфонічні варіації як різновид варіаційної форми, для якої характерне використання засобів поліфонії (контрапункт, складний контрапункт, імітаційні форми). Типи поліфонічних варіацій, види поліфонічного варіювання, групування варіацій, способи завершення поліфонічного циклу. Об'єднання поліфонічних і не поліфонічних варіацій у варіаційні цикли. Варіаційно-поліфонічний цикл як цілісна форма, ознаки єдності такої форми.

Тема 15. Гетерофонія. Поліфонія української народної пісні

У темі розглядається гетерофонія – музичний склад, проміжний між монодичним та поліфонічним. Його типові риси. Поліфонічний підголосковий склад – найбільш поширений тип багатоголосся в українському музичному фольклорі. Характерні риси мелодії української народної пісні. Відсутність стабільності голосів. Гармонія як результат вільного голосоведення, її своєрідність та самобутність. Роль кадансу, який підкреслює індивідуальний характер куплету як самостійної одиниці. Роль модуляції, зіставлення. Ритмічні особливості. Структурні принципи. Роль творчої імпровізації.

Тема 16. Основні відомості з історії поліфонії

У темі розглядається поліфонія Середньовіччя. Рання поліфонічна епоха; григоріанський хорал; органум. Поліфонія Відродження (Ренесанс). Франко-фламандська школа. Італійська школа. Основні жанри. Загальна характеристика стилю. Поліфонія XVII - першої половини XVIII ст. Поліфонія Бароко, загальна характеристика стилю. Поліфонія другої половини XVIII - початку XX ст. Новизна поліфонії віденських класиків. Поліфонія XIX - початку XX ст. Взаємодія поліфонії та гармонії. Поліфонія XX ст. Посилення значення поліфонії, оновлення поліфонічних форм.

ПОЛІТИКА КУРСУ («ПРАВИЛА ГРИ»)

- Курс передбачає роботу в колективі.
- Середовище в аудиторії є дружнім, творчим, відкритим до конструктивної критики.
- Усі завдання, передбачені програмою, мають бути виконані у встановлений термін.
- Під час роботи над завданнями не припустимо порушення академічної доброчесності.

- Пропуски занять здобувачами припустимі тільки з поважних причин.
- Пропущені практичні заняття зараховуються шляхом самостійного опрацювання створення мелодій у різних ладах, розмірах, ключах, створення тем для імітації, створення канонів та канонічних секвенцій, аналіз видів складного контрапункту в музичних творах, аналіз тем, інтермедій, стрет у фугах, виконання творчих завдань, із наступною перевіркою за розкладом консультацій викладача.

ФОРМИ І МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Вивчення дисципліни передбачає проведення поточного, семестрового та підсумкового контролю.

Поточний контроль включає до себе перевірку засвоєння матеріалу тем курсу згідно з тематичним планом шляхом виконання практичних завдань та усного опитування. Завдання для поточного контролю передбачають письмові (практичні), творчі, аналітичні завдання (створення імітацій, контрапунктів, тем, відповідей, протискладань, інтермедій та стрет фуг).

Семестровий контроль проводиться з метою визначення результатів навчання та здійснюється наприкінці кожного семестру в терміни, що встановлені навчальним планом. У разі активної роботи здобувача протягом семестру та виконання всіх завдань відбувається автоматичне оцінювання. В іншому випадку (пропуски занять, відсутність виконаних робіт, незадоволеність власними результатами) форми семестрового контролю визначаються індивідуально на потребу здобувача / викладача у встановлені терміни.

Вимоги семестрового контролю:

- письмові завдання (імітації, канони, двоголосні та триголосні з'єднання голосів у простому та складному вертикально-рухомому контрапункті;
- творчі роботи у строгому стилі;
- аналіз поліфонічних прийомів у наданих зразках.

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінювання результатів навчання та здійснюється в останньому семестрі в терміни, що встановлені навчальним планом, у формі заліку. Вимоги до підсумкового контролю складаються з наступних складових:

- ідентифікуючий аналіз незнайомого музичного твору (потрібно визначити історичний час, жанр, стиль школи (автора) твору;
- письмова робота, що містить створення завдань (за системою І. Фукса);
- створення експозиції двоголосної або триголосної фуґи;
- аналіз композиційних, тональних планів фуґ Й. С. Баха, М. Скорика, В. Мартинюк (Брондзі).
- гра на фортепіано невеликих двоголосних імітацій, канонічних секвенцій;
- усні відповіді на теоретичні питання з курсу поліфонії.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Гармонія та поліфонія. Методичні рекомендації до практичних занять та самостійної роботи для бакалаврів спеціальності 025 Музичне мистецтво / Укл. : Грицун Ю. М. Чернігів : НУЧК імені Т.Г. Шевченка, 2023. 52 с.
2. О. І. Кригін, Л. Ю. Шуплецова Значення поліфонічної музики у розвитку музичної культури здобувачів вищої освіти: метод. настанови / уклад: О. І. Кригін, Л. Ю. Шуплецова; Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. – Харків, 2020. – 94 с.
3. Наталія Цюлюпа, Вікторія Буцяк, Леся Михальчук, Методичні засади роботи над поліфонією в дитячих музичних школах, New pedagogical thought: Том 112 № 4 (2022).
4. Фіськова Н. Я., Нечепуренко О. І. Аналіз музичних творів : навчальний посібник. Друге видання, виправлене та доповнене. Вінниця : ТОВ «Вінницька міська друкарня», 2022. 108 с.

Додаткова:

1. Абдуліна Г. В. Поліфонія. Вільний стиль. Умань : Візаві, 2019. 74 с.
2. Абдуліна Г. В. Поліфонія. Строгий стиль. Умань : Візаві, 2019. 43 с.
3. Беліченко Н. Завдання з поліфонії. Строгий стиль. Вільний стиль (Фуга). Харків : С. А. М, 2015. 80 с.
4. Каплієнко-Ілюк Ю. Поліфонія. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2015. 112 с.
5. Пясковський І. Поліфонія: навч. посібник. К. : ДМЦНЗКіН, 2003. 242 с.
6. Супрун-Яременко Н. О. Поліфонія. Посібник для студентів вищих навчальних музичних закладів України. Вінниця : Нова Книга, 2014. 512 с.

Інформаційні ресурси

1. Дніпропетровська державна обласна універсальна наукова бібліотека <http://www.lib.dp.ua/>
2. Національна бібліотека України ім. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua/>
3. Народна бібліотека України <http://www.biglib.com.ua/>
4. Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини <https://dspace.udpu.edu.ua>
4. Харківська музично-театральна бібліотека <http://www.artlib.iatp.org.ua>

5. Харківський національний університет мистецтв імені І.П. Котляревського
<https://repo.num.kharkiv.ua/handle/num/37>